

Биоразнообразие природных заповедников Керченского полуострова

Сборник научных трудов / Под ред. д-ра биол. наук, проф. В.В. Корженевского, канд. биол. наук С.Е. Садогурского // Тр. Никитского ботанического сада — Национального научного центра. Т. 126. — Ялта, 2006. — 320 с.

Біорізноманіття природних заповідників Керченського півострова

Збірник наукових праць / За ред. д-ра біол. наук, проф. В.В. Корженевського, канд. біол. наук С.Є. Садогурського // Праці Нікітського ботанічного саду — Національного наукового центру. Т. 126. — Ялта, 2006. — 320 с.

Biodiversity of nature reserves on Kershensky peninsula

Collected scientific works / Ed. by Doctor of Biology, Professor V. Korzhenevsky, Ph. D. in Biology S. Sadogursky // The State Nikitsky Botanical Gardens — The Ukrainian Academy of Agrarian Sciences. Vol. 126. — Yalta, 2006. — 320 p.

Як відзначають редактори збірника у «Вступі», останніми роками розвиток природно-заповідного фонду (ПЗФ) в Україні став найважливішим завданням держави. «З одного боку, це зумовлено європейським вибором країни і прагненням привести ПЗФ і відповідну нормативно-правову базу до міжнародних стандартів. З другого боку, приходить розуміння, що лише за умови збереження і відновлення ресурсного потенціалу природної і культурної спадщини можливий стійкий збалансований розвиток держави і суспільства. Важливим етапом на цьому шляху стала Загальнодержавна програма формування національної екомережі України на 2000—2015 роки» (стор. 5). У 2006 році Кабінетом Міністрів України затверджено загальнодержавну програму розвитку заповідної справи, остаточною метою якої є досягнення 10 %-ї частки ПЗФ від усієї території країни. Досі ця частка вдвічі нижча, однак, враховуючи високий ступінь освоєння території України, це є непоганим показником.

Першочерговим завданням розвитку ПЗФ є його всебічне вивчення. На Кримському півострові ці дослідження очолює науковий колектив найстарішого Національного наукового центру — Нікітського ботанічного саду (НБС). Від 1999 року цей колектив здійснює кураторство і дослідження двох нових природних заповідників, створених у 1998 році — Опукського (1 592 га, в тому числі 62 га акваторії Чорного моря, далі ОЗ) і Казантіпського (450 га, в тому числі 56 га акваторії Азовського моря, КЗ). Крім наукових співробітників безпосередньо заповідників і працівників НБС, природні комплекси

нових заповідників досліджують співробітники Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, Карадазького природного заповідника, Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського та багатьох інших науково-дослідних установ.

У статтях збірника підsumовано результати першого етапу цих досліджень. Відразу зауважимо, що їх фронт досить широкий і включає вивчення факторів формування біологічної різноманітності, флори судинних рослин, водоростей, низки груп фауни, мікробіоти. Однак попереду ще немало завдань для того, щоб характеристика біоти унікальних заповідників стала повною. Передусім треба скласти повний опис їх рослинності, оскільки синтаксономія є ідеальною «канвою» для вивчення гетеротрофних груп організмів. Коротко розглянемо зміст рецензованого випуску праць НБС.

Вивченю природних антропогенних умов формування біорізноманітності й характеристиці природних комплексів двох заповідників присвячені дві статті вченого, що передчасно пішов з життя, — А.О. Клюкіна. У статті Б.О. і І.Б. Вахрушевих розглядаються фактори формування ландшафтів ОЗ, В.К. Голенко — історії їх освоєння.

У двох статтях Н.А. Драгана дається коротка характеристика ґрунтів ОЗ і КЗ, які мають надто складну територіальну структуру, що створює передумови для формування високого рівня біорізноманітності.

Найважливіший параметр біоти наземних екосистем — флора вищих рослин. Цьому питанню присвячені статті редакторів збірника В.В. Корженевського і Л.Є. Риффа (у статті про флору КЗ також брала участь Н.О. Литвинюк). Флора ОЗ і КЗ становить, відповідно, 452 і 617 видів (число родин — 62 і 71). Вказані ендеміки, види, які вже включені до «Червоного списку» і ті, що потребують охорони. За традицією характеристик флори, закладеною видатним дослідником рослинності Криму В.М. Голубевим, проаналізовано склад біоморф, типи вегетації, склад біоморф за структурою наземних пагонів і кореневих систем.

Характеристіці фітобентосу акваторій, що входять до ОЗ і КЗ, присвячені статті Т.В. Белич, С.А. Садогурської та С.Є. Садогурського.

Рослинність ОП розглядається лише в одній статті О.О. Капралова «Різноманітність рослинних угруповань і їх динаміка на пересипу Кояшського озера». У складі рослинності — 6 асоціацій (при цьому авторами всіх одиниць, встановлених раніше, є В.В. Корженевський і А.О. Клюкін). Асоціації віднесено до 5-ти класів:

Thero-Salicornietea R. Tx. 1954 ap. R. Tx. Ex Oberd. 1958

Salicornietea fruticosae Br.-Bl. et R. Tx. 1943 em Tx. Et Oberd. 1958

Juncetea maritime Br.-Bl. et al 1952 em Beaufort 1965

Cakiletea maritimae Tx. et Preising 1950 in R. Tx. 1952

Ammophilettea Br.-Bl. et R. Tx. 1943

Ліхенобіота ОЗ і КЗ охарактеризована О.Є. Ходосовцевим (у списках вказано 113 і 124 види, відповідно). Склад мохоподібних описано лише для КЗ (Н.В. Загороднюк). Виявлено 30 видів мохів, причому майже всі — вперше для заповідника, а 2 види — для Криму.

У ряді статей дається характеристика орнітофауни (С.Ю. Костін, М.М. Безкаравайний, Н.В. Кононов, А.М. Цвехих, Н.О. Литвинюк), іхтіофуни (В.В. Шаганов, А.Р. Болтачев, О.Н. Данилюк), описані комахи: бджоли (М.О. Філатов) і складчастокрилі оси (А.В. Фатерига, М.А. Філатова). Ю.І. Будашкін наводить дані щодо фауни лускокрилих у КЗ. Перші відомості про герпетофауну цього заповідника подає О.В. Кукушкін.

У двох статтях характеризується мікобіота — базидіальні макроміцети КЗ (І.С. Саркіна) і мікобіота ОЗ і КЗ (В.П. Ісиков).

Цілий колектив авторів брав участь у написанні статті «До вивчення біорізноманітності прибережної акваторії Казантіпського природного заповідника і прилеглих районів» (В.В. Мурина, І.К. Євстигнеєва, В.О. Гринцов, О.В. Лисицька, Н.П. Ковригіна, Н.І. Чекменєва, Т.О. Богданова, І.Н. Танковська). У ній наводяться дані про біоту прибережних мілководь, яка налічує 17 видів макроводоростей, 2 види — квіткових рослин (рід *Zosrera L.*), 40 видів безхребетних.

Загальне враження від збирника — найпозитивніше. Колектив кримських дослідників, попри всі складнощі, пов'язані з періодом економічних реформ, успішно вивчає природу двох нових заповідників. Уся діяльність держави і науковців України зі збереженням біорізноманітності заслуговує на високу оцінку і може бути прикладом для країн СНД, у тому числі для Росії, де за останні 10 років не організовано жодного заповідника або національного парку.

Б.М. МІРКІН, С.М. ЯМАЛОВ